

ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ

До археологічної карти Києва та його околиць за доби неоліту

© Д. Я. Телегін, В. А. Товкачевський

За останнє десятиріччя археологічними розвідками у Подніпров'ї виявлено значну кількість неолітичних стоянок, на яких зібрано чимало крем'яних виробів і кераміка. На окремих прошурфованих пунктах встановлено культурний шар. Розвідано територію самого міста та його околиць (села Погреби, Чапаївка, Таценки, м. Обухів). Всього зафіксовано 9 нових пунктів. Всі, як правило, розташовані на першій надзаплавній терасі Дніпра. Найчастіше знахідки траплялися у видувах на дюнах.

Подаємо описання матеріалів стоянок.

М. Київ. На території Києва виявлено 5 стоянок доби неоліту поблизу станції Київ-Дніпровський, неподалік Дарницького фанерного заводу, а також три пункти в колишньому с. Чапаївка.

Ст. Київ-Дніпровський. За 500—600 м на північ від залізничної колії у видувах дюн на площі 30×30 м зібрано понад сто фрагментів кераміки і близько 200 одиниць крем'яного матеріалу. Кераміка тонкостінна, добре випалена, інколи з рослинною домішкою в тісті. Вінця посуду рівні, дно гостре. Орнамент переважно дрібно-гребінцевий (31 фрагмент), хоч зустрічається й підтрикутно-накольчастий (16 фрагментів). Вісім фрагментів орнаментовано прогладженими лініями, що утворюють композицію із навскісної сітки. В цілому серед орнаментальних мотивів переважає горизонтальна зональність (рис. 1, 1—4, 6). Описаний матеріал відноситься до раннього періоду дніпро-донецької культури. Виявлена також невелика кількість фрагментів неолітичного посуду, що, ймовірно, сягають більш розвиненого періоду цієї ж культури.

Крем'яний матеріал представлений ножеподібними пластинами (8 екз.), деякі з ретушованим краєм, перегинами пластин (10 екз.), мікротрапеціями (3 екз.) і скребками на відщепі (рис. 2, 20—27). Є один нуклеус та відщепи (130 екз.).

Дарницький фанерний завод. На північ від заводу на місці першої надзаплавної тераси, що виступає на 2—3 м над заплавою, у видуві площею 10×10 м знайдено близько 25 фрагментів кераміки неолітичного часу, а також до 50 крем'яних виробів. Тісто фрагментів посуду містить значні рослинні домішки. Стінки завтовшки 4—9 мм. Зовнішня поверхня добре заглажена, на деяких фрагментах з внутрішнього боку помітні сліди розчісування. Посуд добре випалений, більшість фрагментів орнаментовано горизонтальними рядами навскісних насічок або рядами глибоких відбитків тризубого штампа. Один фрагмент орнаментований вертикальними рядами відбитків зубчастого штампа з підтрикутною формою зубців.

Крем'яний матеріал представлений пластинами з ретушованим краєм (5 екз.), уламками пластин (3 екз.), трьома скребачками, вістрям до стріли та відщепами (рис. 2, 18, 19).

Зараз стоянку зруйновано будівельниками.

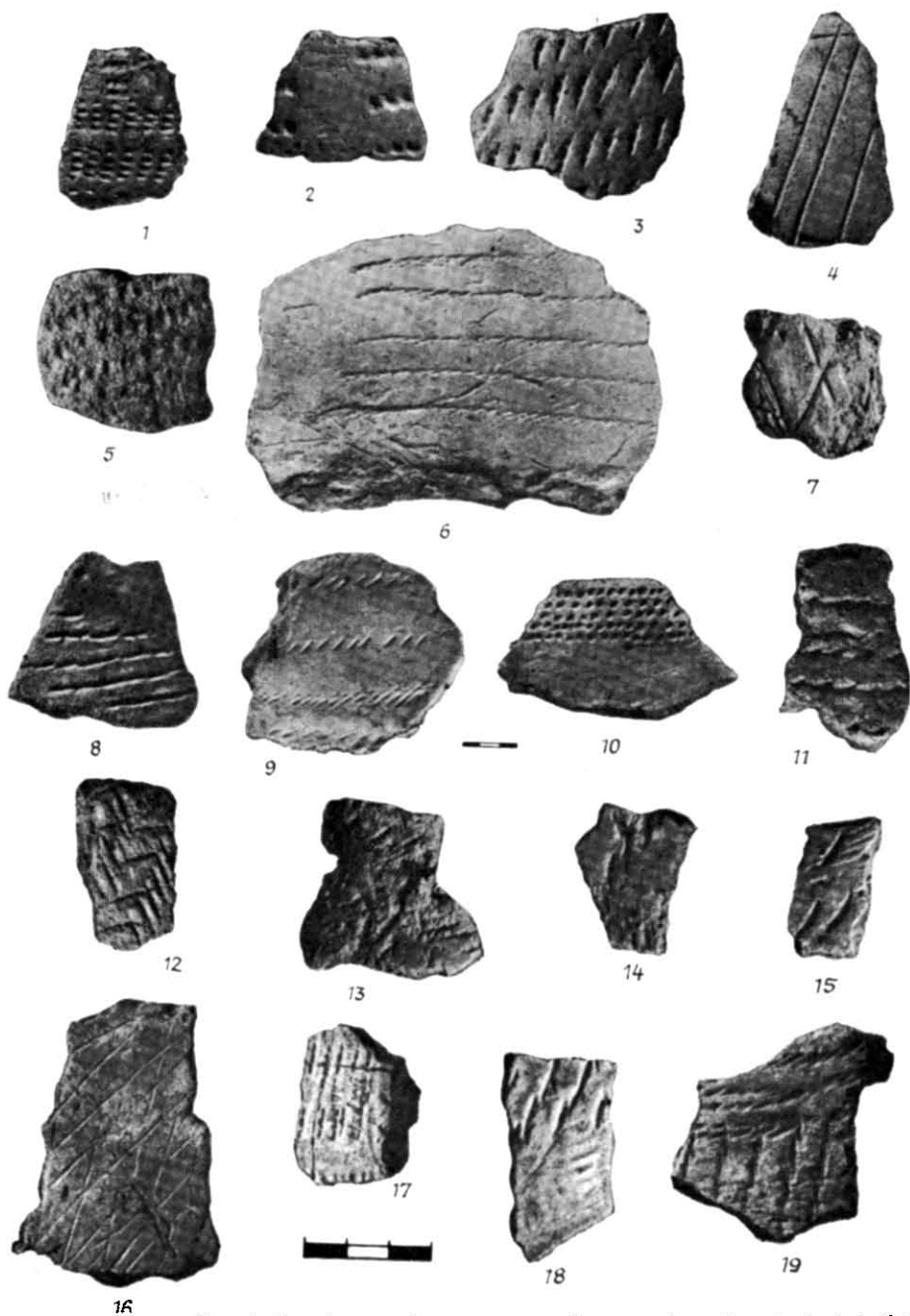

Рис. 1. Кераміка неолітичних стоянок Києва та його околиць: 1—4, 6. Станція Київ-Дніпровський, 5, 7. Чапаївка-2, 8—12. Чапаївка-3, 13. Обухів, 14—19. Погреби.

Чапаївка (тепер територія м. Києва). Поблизу села, крім розкопані 1953 р. стоянки Віта Литовська, виявлено три нових пункти: Чапаївка 1, 2, 3.

Чапаївка 1. На південно-східній околиці села неподалік від крайніх будинків досліджено піщане підвищення над заплавою лівого берега р. Віти. На площі 10×10 м зібрано близько 30 фрагментів кераміки дніпро-донецького типу та окремі крем'яні відщепи. Висота місцезнаходження — 1,5—2,0 м над рівнем заплави. Уламки, як правило, неорнаментовані, лише на кількох із них є відбитки чотиризубчастого штампа або горизонтальні ряди відступаючих наколів та дрібних насічок. Одне гостре дно орнаментоване вдавленнями розмочаленої палички.

Чапаївка 2. Приблизно на кілометровій відстані від с. Чапаївка, в напрямку на південний схід, в урочищі «За перетічком» на піщаній дюні лівого берега

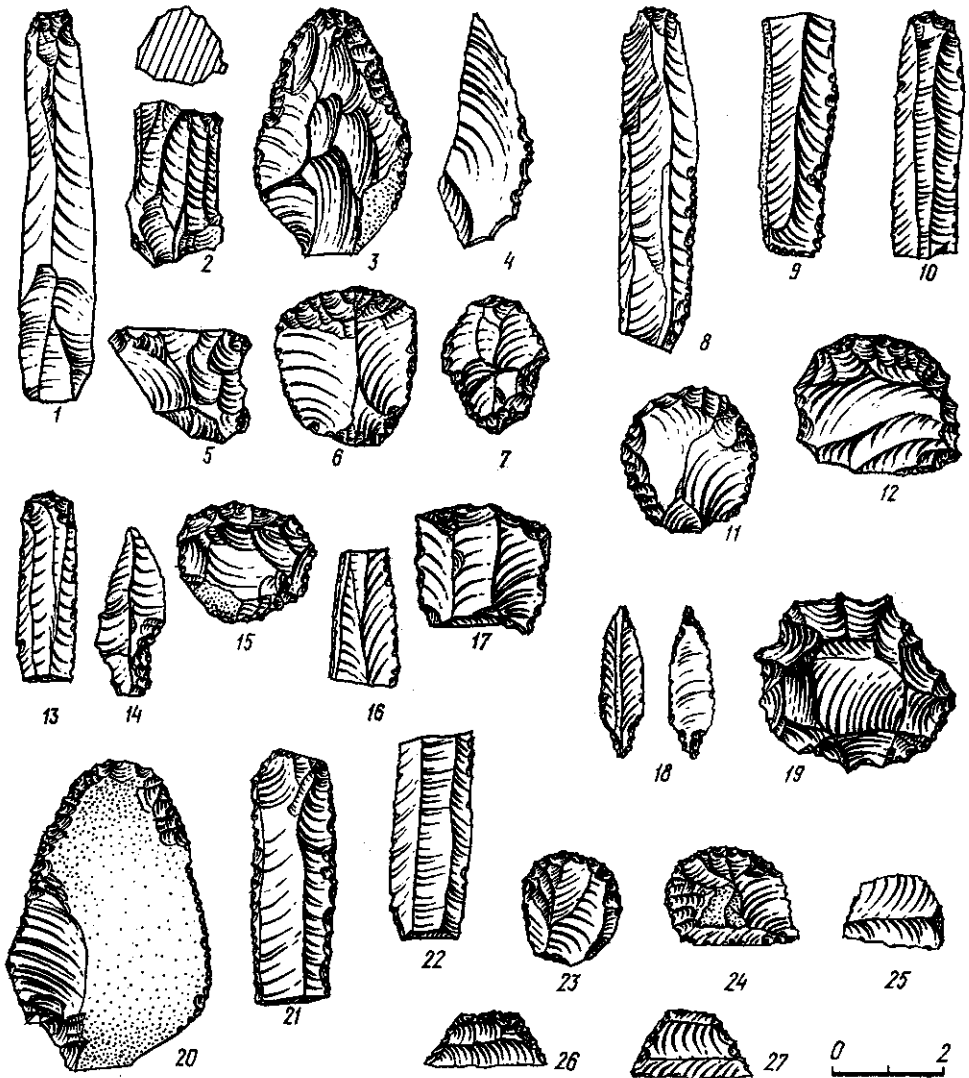

Рис. 2. Крем'яний матеріал з неолітичних стоянок Києва та його околиць: 1—7. Обухів, 8, 9, 11, 12. Чапаївка-2, 10. Чапаївка-3, 13, 15—17. Таценки-1, 14. Таценки-2, 18—19. Київ, Дарницький фанерний завод, 20—27. Станція Київ-Дніпровський.

р. Віти на площі 30×50 м зібрано 130 фрагментів кераміки (переважно розвали двох горщиків) (рис 1, 5, 7), кілька виробів з кременю, а також відщепи. Близько 80 фрагментів належать, найпевніше, одній посудині з досить добре випаленої глини. На внутрішній, а подекуди і на зовнішній поверхні помітні відбитки трави. Колір черепків коричневий. З внутрішнього боку — сліди розчісування. Орнамент гребінцевий.

Від другого горщика збереглося 44 фрагменти. Вони краще випалені, обидві поверхні світло-сірого кольору. Тісто також вміщує незначні рослинні домішки. Орнамент утворено відбитками дрібнозубчастого гребінця. Виділено також фрагменти, орнаментовані відбитками дрібнозубчастого гребінця — в манері відступаючої палички. Один черепок прикрашений двома рядами ямок-наколів. Серед крем'яних виробів — два округлих невисоких скребки з білуватого кременю діаметром 2,5 см, два скребки на відщепі темного кременю і масивне скребкоподібне знаряддя з пластини темного кременю, яке, ймовірно, належить до більш пізнього часу (рис. 2, 8, 9, 11, 12).

Чапаївка 3. За 2 км на південний схід від села на лівому березі р. Віти у тому ж самому урочищі «За перетічком» виявлено стоянку неолітичного часу. На поверхні розораного шару ($1000\text{--}1500$ м²) ближче до східного краю підвищення зібрано близько 250 фрагментів кераміки, кілька десятків відщепів кременю і дві пластини.

Кераміка представлена в основному уламками двох груп посуду. Перша група фрагментів належить посудинам із погано випаленої глини з рослинними домішками

в тісті, іноді з відбитками трави на внутрішньому боці. Зовнішня і внутрішня поверхні фрагментів переважно темнокоричнева, дуже крихка, на зламі — чорного кольору. Зовні на багатьох фрагментах помітні сліди прогладжування. Товщина стінок посуду 5—8 мм. Посудини гостродонні, про що свідчать фрагменти денечь, орнаментованих відбитками зубчастого штампу. Вінця прями, здебільшого прикрашені рядом або двома рядами круглих циліндричних ямок під зрізом. 24 фрагменти оздоблені відбитками дрібнозубчастого гребінця або рядами дрібних насічок (рис. 1, 8, 9). На трьох фрагментах помічено прогладжений орнамент. Деякі орнаментовано відбитками підтрикутного штампа (рис. 1, 11).

Друга група кераміки випалена значно краще. Вона світлокоричневого кольору, більш тонкостінна, в тісті домішки піску і невеликої кількості трави. Черепки з внутрішнього боку мають сліди горизонтального розчісування, зовні часом підлощені. 11 фрагментів орнаментовано горизонтальними рядами навскіс поставленого двозубчастого гребінця або насічками (рис. 1, 10, 12). Два фрагменти оздоблені відступаючими наколами підтрикутної форми, один — прогладженим орнаментом у вигляді композиції із косої сітки. Крем'яний матеріал представлений вістрям до стріли, тонкою крем'яною пластинкою та відщепами (рис. 2, 10).

С. Таценки (Обухівський район). Поблизу села виявлено два пункти.

Таценки 1. На північний схід від села (1 км) на краю борової тераси заплави р. Стугни на схилі піщаної дюни поблизу телефонної лінії зібрано близько 20 фрагментів неолітичної кераміки, відщепи та кілька виробів з кременю. Посуд випалений досить добре. На зламі деяких черепків помітні сліди нігтьових відбитків. Серед крем'яних виробів — пластини трапецієподібного перетину (3 екз.), скребки (2 екз.), проколки з боковою ретушшю та ін. (рис. 2, 13, 15—17).

Таценки 2. Стоянка міститься на дюні за 200 м на південний захід від мосту через р. Стугну (дорога Київ — Миронівка). Тут на видуві площею близько 15 м² знайдено з десятків фрагментів неолітичної кераміки. На зачищеному краю видува (2 м²), на глибині від 40 до 50 см знайдено до 50 невеликих уламків кераміки. Всі фрагменти належали, ймовірно, двом-трьом посудинам з гострим дном та прямими вінцями зі скошеним до середини краєм. Тулуб орнаментований по всій поверхні вертикальними прогладженими лініями. Перехід до дна по колу орнаментований рядом циліндричних ямок на відстані 2 см одна від одної. Вінця по зовнішньому краю оздоблено горизонтальним рядом частих відбитків чотиризубого гребінцевого штампа, поставленого під кутом 45°.

За 10—15 м від місця знахідки кераміки виявлено вістря до стріли із світлосірого кременю з підправленим ретушшю черешком. Голівка вістря виважена, не ретушована, листоподібна. Довжина вістря 3, ширина — 1 см (рис. 2, 14).

М. Обухів (райцентр Київської області). За 1 км на північ від міста праворуч від дороги Київ — Миронівка (41 км) в заплаві р. Стугни розчищена дюна площею близько 100 м². Зібрано близько двох десятків фрагментів кераміки і крем'яні вироби. В тісті черепків (товщиною 4,5—5 мм) помітні рослинні домішки. Три фрагменти оздоблені горизонтальним рядом відбитків дрібнозубчастого гребінця на п'ять зубців. Під самими вінцями зроблено ряд наскрізних проколів на відстані 2,5 см один від одного. Діаметр посудини міг становити 18—20 см (рис. 1, 13). Крем'яний матеріал — відщепи (90 екз.), уламки вузьких трапецієвидного та трикутного перетину пластин (8 екз.), призматичний нуклеус, два конічні нуклеуси мікролітичного вигляду, скребки, ножеподібна пластинка з ретушованими краями, знаряддя типу проколки та вістря до стріли у формі видовженого ромба (рис. 2, 1—7). На краю видуву зроблено зачистку довжиною 2 м, в якій на глибині 0,5 м виявлено культурний шар з аналогічним матеріалом.

С. Погреби (Броварський район). На південний схід від села, поблизу гирла р. Десни (лівий берег), в урочищі Лан, на полі експедицією Славутич (1979 р.) зібрано кілька десятків фрагментів різночасової кераміки, в тому числі понад 10 неолітичних. В тісті незначні домішки трави, орнамент у вигляді відступаючих насічок дрібнозубчастого гребінця та прокреслених ліній (рис. 1, 14—19). Стоянки відносяться до киево-черкаської культури.

Аналогічну кераміку виявлено у викидах траншеї Дашава — Київ — Москва, що проходить поблизу урочища Лан.

Обстежені місцезнаходження значною мірою поповнюють уявлення про неолітичну добу на території Києва та його найближчих околиць.

Одержано 13.01.89